

Strategia wdrażania projektu innowacyjnego testującego

Temat innowacyjny:	Zwiększenie oferty istniejących, wykreowanie nowych instytucji działających na rzecz integracji społecznej grup marginalizowanych, wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym
Nazwa projektodawcy	Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
Tytuł projektu	„EKO-logiczny sposób na życie”
Numer umowy	UDA-POKL.07.02.02-26-038/10-00

I UZASADNIENIE

Problem stanowiący podstawę wniosku pod nazwą „Eko-logiczny sposób na życie” dotyczy wielkiej rzeszy mieszkańców wsi, właścicieli małych i średnich gospodarstw rolnych, którzy nie są w stanie funkcjonować i zaspokajać podstawowych potrzeb swoich rodzin w oparciu o posiadany potencjał w postaci własnego gospodarstwa bez korzystania z pomocy społecznej. To niekorzystne zjawisko w sposób szczególny dotyczy regionu świętokrzyskiego.

Według ostatnich badań zjawiska ubóstwa w Polsce z 2010 r. i 2011 r. prowadzonych cyklicznie przez Główny Urząd Statystyczny¹, województwo świętokrzyskie należy do najbardziej ubogich regionów naszego kraju. Wskaźniki ubóstwa dla mieszkańców województwa świętokrzyskiego osiągają najwyższe wartości nie tylko na tle miar przeciętnych dla całego kraju, ale również w stosunku do regionów, w których wskaźniki ubóstwa były tradycyjnie wysokie, jak regiony tzw. ściany wschodniej i północno-wschodniej.

Główny Urząd Statystyczny stosuje trzy miary - wskaźniki ubóstwa:

1. Ubóstwo relatywne – dochody nie przekraczające 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych w kraju.
2. Ubóstwo ustawowe – dochody nie przekraczające kwoty, która uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczeń pieniężnych z systemu pomocy społecznej.
3. Ubóstwo skrajne – dochody na poziomie minimum egzystencji - uwzględniające jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.

Wśród mieszkańców województwa świętokrzyskiego w 2010 r. wskaźnik ubóstwa relatywnego wyniósł 26,2% populacji, wskaźnik ubóstwa ustawowego 11,9%, zaś ubóstwa skrajnego 9,4%, przy wskaźnikach przeciętnych dla kraju odpowiednio: ubóstwa relatywnego - 17,1%, ubóstwa ustawowego – 7,3%, zaś ubóstwa skrajnego na poziomie 5,7%. Wyniki dla 2011 r. w dalszym ciągu sytuują świętokrzyskie na ostatnim miejscu w kraju i wynoszą odpowiednio: 25,7%, 9% i 10%.

Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, że wskaźnik zagrożenia ubóstwem na wsi jest zdecydowanie wyższy niż w miastach, w przypadku ubóstwa relatywnego, jego wartość jest ponad dwukrotnie wyższa, a ubóstwa skrajnego i tzw. ustawowego – niemal trzykrotnie. Najbardziej ubogimi są osoby zamieszkałe w dużych aglomeracjach miejskich. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem na wsi – w porównaniu z największymi miastami, liczącymi powyżej 500 tysięcy mieszkańców – jest niemal siedmiokrotnie wyższy w przypadku ubóstwa relatywnego, a ubóstwa ustawowego i skrajnego – ponad dziesięciokrotnie.

Przedstawione powyżej statystyki potwierdzone zostały przez opracowanie Z. Skuzy, „Świętokrzyska mapa biedy”, w którym ponadto ujawnione zostało zjawisko koncentracji biedy w kilkunastu lokalizacjach na terenie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego. Najwięcej gmin o wysokim wskaźniku pauperyzacji badanie ujawniło w powiatach sandomierskim i koneckim. W tych powiatach szczególnie wysoki wskaźnik pauperyzacji mają gminy wiejskie: Dwikozy, Samborzec, Fałków i Słupia Konecka. W tych gminach również mamy do czynienia z koncentracją świadczeniobiorców pomocy społecznej. Według danych Wydziału Polityki Społecznej Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach w 2010 r. z pomocy społecznej w gminie Dwikozy skorzystało 22% mieszkańców (1983 na 9091 osób), w Samborcu było to niemal 20% (1713 na 8778). W gminie Fałków z pomocy społecznej w 2010 r. skorzystało 36% populacji (1676 na 4606 osób), natomiast w Słupii Koneckiej było to aż 44% populacji (1522 spośród 3481 osób).

Badania socjologiczne przeprowadzone z zastosowaniem techniki bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego (ilościowe) na 100-osobowych próbach z populacjach mieszkańców każdej z tych czterech gmin², jak również badania focusowe (jakościowe) przeprowadzone wśród łącznie 48 liderów lokalnych (12 osób x 4 gminy), po jednym spotkaniu w każdej z wytypowanych gmin, potwierdziły istnienie niekorzystnych procesów pauperyzacji mieszkańców oraz potrzebę poszukiwania skutecznej metody aktywizacji osób korzystających z pomocy społecznej. Raport z badań jakościowych realizowanych w pierwszym etapie projektu podkreśla powszechne narzekanie mieszkańców badanych gmin na niską opłacalność upraw i hodowli oraz upadek lokalnych przedsiębiorstw, które stanowiły alternatywne źródło dochodów. Wyniki badań ukazują również ogromny stan bezradności

¹ Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań społecznych i warunków życia, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, Materiał publikowany w trakcie konferencji prasowej 26 lipca 2011 r.; Również: GUS, Departament Badań społecznych i warunków życia, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, Materiał na konferencję prasową w dniu 31 maja 2012 r.

² Próby badawcze w poszczególnych gminach zostały dobrane w sposób losowy (losowanie systematyczne z operatu mieszkańców przy stałej wartości interwału) spośród wszystkich mieszkańców badanych gmin. Struktura statusów społecznych w badanych próbach znajduje się w raporcie z badań ilościowych będących załącznikiem do Strategii. Badanie przeprowadzone na grupie reprezentatywnej stanowiącej przekrój społeczności w badanych gminach miały za zadanie ukazanie rozkładu opinii i ocen dotyczących warunków życia oraz perspektyw poprawy sytuacji wśród mieszkańców w badanych gminach. Badania z zastosowaniem techniki wywiadu przeprowadzone były w okresie: listopad 2011 – styczeń 2012. Badania jakościowe z zastosowaniem techniki focus group przeprowadzone zostały na celowo dobranych 12-osobowych grupach wyłonionych spośród aktywistów i działaczy społecznych z terenu poszczególnych gmin. Badania jakościowe miały na celu uzyskanie szerszych analiz i refleksji dotyczących warunków życia mieszkańców gmin od osób, które z racji specyficznej, prospołecznej postawy, mają szerszą orientację w sposobie przejawiania się problemu pauperyzacji mieszkańców wsi i jego przyczyn. Focusy odbyły się w następujących terminach: Samborzec – 25.01.12, Dwikozy – 30.01.12, Fałków – 01.02.12, Słupia Konecka – 02.02.2012

badanych mieszkańców wsi wobec procesów rynkowych, które sprawiają, że nie są oni w stanie utrzymać przyzwoitej dochodowości swoich gospodarstw. Wskazana powyżej skala zjawiska korzystania przez mieszkańców badanych gmin ze świadczeń pomocy społecznej w roku 2010 nie jest szczególnym przypadkiem, gdyż analizując dane dotyczące pomocy społecznej z lat wcześniejszych zauważa się we wszystkich czterech gminach wskaźniki równie niedobre, a niekiedy gorsze. Jak wynika z badań w I etapie projektu, mieszkańcy wszystkich czterech gmin są również niezwykle sceptyczni w ocenie szans na poprawę swojej sytuacji życiowej. Relatywnie największymi optymistami okazali się mieszkańcy gm. Fałków, gdzie 54% badanych oceniło szanse na poprawę swojej sytuacji życiowej jako średnie, ale jednocześnie 26% jako średnie oceniło zagrożenie popadnięciem w biedę. Równie pesymistyczne wskaźniki w tym samym pomiarze ujawniły się w gm. Samborzec – odpowiednio: 43% -średnie szanse na poprawę sytuacji życiowej i 31% zagrożenie biedą. W pozostałych dwóch gminach, tak wskaźniki dotyczące szans na poprawę, jak i poczucie zagrożenia były nieco niższe. Z powyższych względów, właśnie te cztery gminy zostały wybrane do realizacji projektu testującego innowacyjny sposób aktywizacji mieszkańców wsi (rolników), którzy mimo posiadania własnej ziemi, nie są w stanie utrzymać swoich rodzin bez korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Poszukując przyczyn tego zjawiska, należy skierować uwagę przede wszystkim na specyficzną strukturę rolnictwa, szczególnie w gminach powiatu koneckiego, gdzie przeważają małe gospodarstwa, charakteryzujące się tradycyjną, rozdrobnioną uprawą nie przynoszącą dochodów właścicielom gospodarstw, albo przynoszącą dochody na granicy opłacalności (powiat sandomierski).

Niska opłacalność produkcji rolnej w gospodarstwach o niskim areale oraz tradycyjnych metodach produkcji sprawia, że młode pokolenie mieszkańców wsi nie wiąże swojej przyszłości z rolnictwem, ale z oczywistych względów, nie ma też większych szans na to, aby się kształcić i budować dla siebie kapitał na przyszłość. Przeważnie więc młodzi ludzie wyjeżdżają zagranicę, albo wynajmują się do dorywczych zajęć poza miejscem zamieszkania, nie wiążąc swojej przyszłości z gospodarstwem rodziców.

Suma tych niekorzystnych czynników skumulowana na terenie niektórych gmin skutkuje powstawaniem swoistych enklaw zagrażających marginalizacją zamieszkującym je społecznościom, a przy dłuższym utrzymywaniu się zjawiska – wykluczeniem społecznym. Jeżeli wykluczenie społeczne uznamy za problem społeczny, to jego rozwiązanie też powinno mieć społeczny charakter, powinno być związane bardziej ze zmianą instytucji społecznych, a nie tylko tych, którzy zostali uznani za wykluczonych społecznie lub podlegających procesom wykluczenia społecznego. Jest to oczywiście od dawna rozważany dylemat dotyczący tego, gdzie lokuje się źródło problemów społecznych – w społeczeństwie i jego strukturze, czy w jednostce i jej deficytach nad którymi nie ma ona kontroli lub takich, nad którymi ma kontrolę.

Jeżeli zjawisko wykluczenia powstaje w wyniku istotnych zmian w strukturze ekonomicznej i społecznej, jak ma to miejsce w Polsce okresu transformacji systemowej, gdzie w określonej przestrzeni obserwuje się koncentrację jednocześnie wielu niekorzystnych zjawisk (niskie dochody, ograniczone możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb, brak perspektyw dla kolejnych pokoleń, a co za tym idzie – wchodzenie następnych pokoleń w tory uzależnienia egzystencji od pomocy społecznej i niemożność wyjścia z tych torów choćby poprzez uzyskanie nowych kwalifikacji), wówczas większą odpowiedzialność za ten stan rzeczy należy złożyć na przyczyny strukturalne, niż na osoby dotknięte tą sytuacją.

W badaniach ilościowych prowadzonych w I etapie projektu zapytano mieszkańców o to, czy na ich terenie są takie instytucje, gdzie osoby biedne, bezrobotne czy niepełnosprawne mogą się zwrócić o pomoc. W odpowiedzi na to pytanie ujawniły się bardzo wyraźne różnice pomiędzy mieszkańcami gmin powiatu koneckiego i sandomierskiego. Mieszkańcy powiatu koneckiego: Słupi Koneckiej aż w 91%, a Fałkowa w 79% potwierdzili istnienie takich instytucji. Natomiast mieszkańcy sandomierskiego: Dwikozy – tylko w 27%, a Samborca – w 37% potwierdzili istnienie takich instytucji. Pozostałe odpowiedzi rozłożyły się pomiędzy tych, którzy nie wiedzą o takich instytucjach (większość) i tych, którzy twierdzą, że ich nie ma. Różnica zdaje się wynikać ze wskazanych powyżej danych dotyczących odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w gminach koneckich i sandomierskich. W gminach koneckich, gdzie wskaźnik jest relatywnie wyższy, mieszkańcy nie traktują faktu korzystania ze świadczeń socjalnych jako czegoś nienormalnego czy wstydliwego, toteż wiedza na temat instytucji jest bardziej powszechna, a korzystanie z nich raczej nie jest postrzegane jako wstydlive.

W dalszej części badania zapytano mieszkańców 4 gmin o najważniejsze motywy dla podejmowania wysiłku na rzecz poprawy swojego życia. Najważniejszym motywem we wszystkich przypadkach okazały się być pieniądze: w Słupi Koneckiej – 39% wskazań, w Fałkowie – 58%, w Dwikozach – 60%, zaś w Samborcu – 89%. Deklaracje te są dodatkowo wzmacniane wskazaniami o podobnym charakterze – motywem poprawy warunków życia rodziny (od 15% do 81% wskazań). Niezależnie od znacznej rozpiętości pomiędzy deklaracjami w obu wypadkach, wyniki ukazują podstawowy deficyt wpływający na jakość życia mieszkańców i równocześnie najbardziej istotny motyw, dla którego mieszkańcy badanych gmin wyrażają skłonność do działania na rzecz dokonywania zmian w swoim życiu.

Z powyższych względów uzasadnione jest tworzenie nowych instytucjonalnych rozwiązań, które swym działaniem będą wskazywać rozwiązania problemu, równocześnie zmieniając postawy życiowe „ofiar” wadliwej struktury. Bowiem utrzymywanie się opisanego stanu rzeczy przez dłuższy czas prowadzi do marnotrawstwa zasobów materialnych, ludzkich (jednostkowych) i społecznych, jak też podważa ważne wartości społeczne jak godność człowieka, sprawiedliwość i solidarność.

II CEL WPROWADZENIA INNOWACJI

Cel ogólny projektu: **zwiększenie skuteczności oferty instytucji zajmujących się pomocą społeczną poprzez wypracowanie (na przykładzie gmin: Dwikozy, Samborzec, Fałków, Słupia Konecka) do końca IX 2013 r. Metody Aktywizacji rolników**

korzystających z pomocy społecznej, gotowej do wdrażania przez Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej i Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej.

Sekwencja działań, które prowadzą do osiągnięcia celu głównego stanowi zespół celów szczegółowych, w ramach których do chwili obecnej zrealizowana została diagnoza aktualnej sytuacji życiowej i materialnej mieszkańców gmin: Dwikozy, Samborzec, Fałków, Słupia Konecka oraz skłonność i gotowość mieszkańców do podjęcia zmian w swoim życiu. W oparciu o dane z badań ilościowych i jakościowych oraz inne źródła informacji na temat sytuacji rolników w gminach świętokrzyskich wypracowany został spójny model postępowania w procesie wyprowadzania ze stanu ubóstwa rolników uzależnionych od pomocy społecznej. Osiągnięcie celu głównego wspomogą współpraca z Partnerem Projektu (Folkuniversitetet Uppsala) w zakresie przeniesienia szwedzkich doświadczeń w procesie edukacji ludzi dorosłych oraz dobrych praktyk w zakładaniu i prowadzeniu gospodarstw ekologicznych przez rolników szwedzkich.

Osiągnięcie celu wymaga też zasadniczej zmiany postaw rolników korzystających z pomocy społecznej oraz postaw środowisk wiejskich, w których mamy do czynienia z koncentracją zjawiska pauperyzacji połączonych z symptomami wyuczzonej bezradności. Celem pośrednim jest zatem zbudowanie u rolników (96 osób) z gmin objętych projektem, postaw sprzyjających wychodzeniu ze stanu marginalizacji społecznej, poprzez przekazanie im wiedzy pozwalającej im założyć i z sukcesem prowadzić gospodarstwa ekologiczne. Również liderzy (12 osób) pełniący istotną rolę w procesie wspomagania rolników, zostaną zapoznani z dobrymi praktykami w zakładaniu i prowadzeniu gospodarstw ekologicznych. Efektem powyższych działań będzie zadeklarowanie przez co najmniej 8 rolników chęci założenia i prowadzenia gospodarstw ekologicznych.

Zatem **produktem** niniejszego projektu jest Metoda Aktywizacji opracowana w postaci trzech podręczników adresowanych do użytkowników (GOPS i ROPS oraz liderzy) i odbiorców (rolnicy). **Rezultatem** będzie zmiana postaw życiowych u pewnej grupy rolników (co najmniej 8), zamierzających założyć gospodarstwa ekologiczne, pozwalające na utrzymanie ich rodzin bez konieczności korzystania z pomocy społecznej. Fakt ten powinien w dalszej perspektywie czasowej przynieść pozytywne efekty oddziaływania na otoczenie społeczne w gminach objętych projektem, wskazując innym rolnikom znajdującym się w trudnej sytuacji ekonomicznej pozytywną drogę zmiany warunków życiowych (dobre praktyki). W konsekwencji w środowiskach lokalnych upowszechnią się pozytywne wzorce wychodzenia z ubóstwa rolników nie potrafiących obecnie odnaleźć swojego miejsca na rynku produktów rolnych. Upowszechnienie MA i wdrożenie do głównego nurtu polityki może się przełożyć na policzalne pozytywne efekty w skali całego kraju w postaci wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych, co w konsekwencji korzystnie oddziała na środowisko naturalne oraz wspomogą zrównoważony rozwój. Dalszym efektem oddziaływania MA powinien być spadek odsetka rolników korzystających z pomocy społecznej oraz wzrost potencjału rolnictwa ekologicznego w Polsce. Wszystko to będzie stanowiło wartość dodaną projektu.

Poniższa tabela przedstawia cele szczegółowe prowadzące do osiągnięcia celu głównego wraz z opisem pożądanego stanu docelowego, wskaźnikami pomiaru osiągniętego celu oraz opisach sposobu weryfikacji.

Cel szczegółowy	Pożądany stan docelowy	Wskaźnik pomiaru osiągniętego celu w procesie testowania i upowszechniania MA w II etapie projektu	Sposób weryfikacji
Zdiagnozowanie do końca II 2012 r. aktualnej sytuacji życiowej, materialnej, gotowości do podjęcia zmian mieszkańców gmin: Dwikozy, Samborzec, Fałków, Słupia Konecka.	Rozpoznanie specyficznych uwarunkowań sytuacji życiowej rolników w czterech gminach o wysokim wskaźniku pauperyzacji, ukazanie najważniejszych postaw życiowych determinujących skłonność do zmian oraz ocen na temat podstawowych wymiarów jakości życia w gminach	Realizacja badań ilościowych zgodnie z założeniami – 4 x 100 wywiadów bezpośrednich oraz 4 zogniskowane wywiady grupowe. Raporty z badań: ilościowych i jakościowych.	Badania ilościowe zostały skontrolowane. Z badań jakościowych istnieją transkrypcje. Dostarczone zostały raporty z badań (Załączniki nr 2,3,4)
Wypracowanie do końca VI 2013 r. metody powodującej poprawę sytuacji życiowej i materialnej rolników korzystających z pomocy społecznej i dotkniętych ubóstwem.	Wypracowana innowacyjna metoda została opisana w trzech częściach adresowanych do: 1. instytucji pomocy społecznej, 2. lokalnych liderów oraz 3. do rolników. Materiały wykorzystane przez użytkowników i odbiorców będą w miarę potrzeb modyfikowane stosowanie do doświadczeń w czasie testowania MA	Stworzenie trzech części podręczników opisujących 3 aspekty Metody Aktywizacji: dla GOPSów, ROPSów, dla liderów i dla rolników deklarujących stworzenie gospodarstwa ekologicznego.	Jakościowa ewaluacja użyteczności podręczników do wcielania w życie Metody Aktywizacji poprzez ocenę ich przydatności przez użytkowników i odbiorców poszczególnych tomów – ankiety ewaluacyjne (Załączniki nr 5, 6, 7)
Do końca VI 2013 r. przeniesienie na polski grunt doświadczeń partnera w zakresie zachęcania rolników do zakładania gospodarstw ekologicznych.	Partner podczas wizyt studyjnych w Szwecji przedstawi swoje doświadczenia w edukowaniu osób dorosłych oraz motywowaniu ich do zmiany swojego życia. Liderzy (12) nabędą wiedzę, umiejętności i kompetencje do motywowania rolników do zmiany sposobu gospodarowania oraz posiądą specyficzne umiejętności coachingu towarzyszącego rolnikom w wychodzeniu ze statusu klientów pomocy społecznej.	12 liderów odbędzie wizytę studyjną w Szwecji w gospodarstwach ekologicznych, gdzie zapoznają się z dobrymi praktykami w zakresie ich zakładania i prowadzenia oraz w Folkuniversitet Uppsala, gdzie będą uczestniczyć w warsztatach nt. pracy motywacyjnej z dorosłymi.	Skuteczność odbywanych szkoleń i warsztatów zostanie zmierzona poprzez towarzyszącą im każdorazowo ewaluację przy pomocy testów oraz obserwacji uczestniczącej - kontrolowanej członków zespołu projektowego. Efektem obserwacji będą wypełnione arkusze obserwacyjne, testy badające poziom informacji zapamiętanych przez uczestników wizyt studyjnych i warsztatów w Szwecji (Załączniki nr 8, 9, 10, 11)
Budowanie postaw sprzyjających wychodzeniu z grona osób marginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem do końca IX 2013 r. wśród 96 rolników (63K/33M) z 4 gmin objętych projektem.	Zmiana postaw rolników – uczestników projektu z pasywnych na aktywne. Przejawianie przez uczestników zainteresowania projektem, ujawnianie chęci zmiany swojego położenia, podejmowanie działań na rzecz uzupełnienia wiedzy koniecznej do stworzenia gospodarstwa ekologicznego.	Udział rolników w spotkaniach motywujących z liderami (min.3 spotkania), udział w wyjazdach studyjnych w kraju i Szwecji, nawiązywanie przez nich kontaktów z ośrodkami doradztwa rolniczego. Pomiar poziomu motywacji do zmiany.	Statystyka udziału w kolejnych spotkaniach z liderami po pierwszym spotkaniu organizacyjnym, wyjaśniającym cele. Badanie uczestników przy pomocy skali samooceny Rosenberga (Załącznik nr 12). Kontakty z ekspertami rolnictwa ekologicznego w ŚODR w Modliszewicach (statystyka pozyskana od ekspertów).
Uzyskanie przez 96 rolników (63K/33M) do końca IX 2013 r. wiedzy pozwalającej założyć i z sukcesem prowadzić gospodarstwo ekologiczne.	Rolnicy będą potrafili stworzyć scenariusz działania przy powstawaniu gospodarstwa ekologicznego (EKO – Indywidualny Plan Działania), w którym wykorzystają zdobytą wiedzę z wizyt studyjnych i szkoleń	Każdy z rolników (96) stworzy samodzielnie w asyście swojego lidera rzeczywisty, bądź hipotetyczny EKO-Indywidualny Plan Działania prowadzący do powstania gospodarstwa ekologicznego	Liderzy dopilnują, aby każdy z uczestników stworzył EKO-Indywidualny Plan Działania oparty na wiedzy zdobytej w fazie szkoleń i wizyt studyjnych.
Upowszechnienie wśród 12 liderów (8K i 4 M) i 96 rolników (63K/33M) do końca IX 2013 r. dobrych praktyk z zakresu prowadzenia gospodarstwa ekologicznego.	Uczestnicy projektu, zarówno liderzy, jak i rolnicy wezmą udział w dwóch wizytach studyjnych w gospodarstwach ekologicznych na terenie kraju (razem 80 osób wraz z zespołem zarządzającym – w Polsce), zaś 40 osób (wraz z zespołem zarządzającym) weźmie udział w wizytach studyjnych i szkoleniach w Szwecji.	Liczba wizyt w gospodarstwach ekologicznych w Polsce (4) i w Szwecji (2), frekwencja uczestników w ich trakcie oraz poziom zainteresowania	Dokumentacja opisowa i wizualna wizyt + listy uczestników oraz arkusze obserwacji kontrolowanej (Załącznik nr 8) wypełniane przez członków zespołu projektowego oraz testy zdobytych informacji wypełniane przez uczestników wizyt studyjnych (Załącznik nr 10)
Do końca VI 2013 r. co najmniej 8 rolników zadeklaruje chęć założenia i prowadzenia gospodarstwa ekologicznego.	Przeniesienie zdobytej wiedzy i umiejętności na poziom podejmowanych działań przez co najmniej 8 rolników, którzy zadeklarują chęć tworzenia gospodarstw ekologicznych, wybiorą profil gospodarstwa, sporządzą EKO-Indywidualny Plan Działania i nawiążą kontakt z ŚODR w Modliszewicach.	Liczba deklaracji założenia gospodarstwa i zmiany dotychczasowego sposobu korzystania z posiadanych zasobów (ziemi) od rolników	Statystyka spotkań rolników, którzy zadeklarowali chęć utworzenia gospodarstw ekologicznych z ekspertami ŚODR w Modliszewicach. Dokumentacja spotkań z rolnikami przez ekspertów ŚODR sporządzona na koniec września 2013 r. w postaci raportu oceniającego stan przygotowania rolnika do przekształcenia gospodarstwa w gospodarstwo ekologiczne.

III OPIS INNOWACJI, W TYM PRODUKTU FINALNEGO

Istotą projektu jest opracowanie i przetestowanie innowacyjnej metody wczesnej interwencji socjalnej wobec rolników – klientów pomocy społecznej, mających problemy z utrzymaniem siebie i swoich rodzin w oparciu o zasoby posiadanych przez nich gospodarstw rolnych oraz podjęcie działań na rzecz wyprowadzenia ich ze stanu marginalizacji społecznej poprzez wsparcie procesu zakładania przez takich rolników gospodarstw ekologicznych.

Odbiorcami metodami są rolnicy korzystający z pomocy społecznej, którzy będą mogli skorzystać z wypracowanej Metody Aktywizacji już po jej włączeniu do polityki. Na etapie testowania i oceny produktu finalnego w projekcie weźmie udział 96 rolników (63K/33M) dotkniętych ubóstwem i korzystających z pomocy społecznej zamieszkujących na terenie gmin: Dwikozy, Samborzec, Fałków, Słupia Konecka.

Użytkownikami wypracowanej metody będzie na etapie testowania 12 liderów (8K/4M), zaś na etapie upowszechniania i włączenia do głównego nurtu polityki przewiduje się udział ok. 180 użytkowników (GOPSy, Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej (ROPS), władze lokalne, pracownicy naukowci), którym Metoda Aktywizacji zostanie przekazana w postaci 3 podręczników.

Innowacyjny charakter tego rozwiązania polega przede wszystkim na tym, że **odbiorcami** projektu są rolnicy – grupa docelowa, która niezwykle rzadko partycypuje w projektach związanych z budową kapitału ludzkiego, a jest to ta część polskiego społeczeństwa, w której deficyty w tym obszarze są największe. Nowatorskie w tym projekcie jest to, że zmienia się wektor oddziaływania proponowanego rozwiązania problemów rolników - nie jest on bowiem skierowany w stronę wyprowadzania rolników ze wsi, czy wzmacniania ich kwalifikacji w obszarach pozwalających na poszukiwanie pracy poza rolnictwem. Takie bowiem projekty były najczęściej adresowane do rolników i przeważnie nie przynosiły one zadowalających efektów ze względu na niezwykle trudny rynek pracy i wysoki poziom bezrobocia. W tym przypadku interwencja sprowadza się do pomocy rolnikom w zorganizowaniu źródła dochodu z działalności rolniczej, z wykorzystaniem zasobów własnego gospodarstwa i posiadanej ziemi.

Innowacyjność projektu polega również na **zdefiniowaniu źródła problemu** marginalizacji ekonomicznej i społecznej rolników oraz przyczyn braku skuteczności istniejącego w Polsce systemu pomocy społecznej, który jest drogi dla państwa, ma doraźny charakter, a przez to niewystarczający zakres, a przede wszystkim, zamiast rozwiązywać problemy osób nieradzących sobie z zaspokojeniem własnych potrzeb – petryfikuje istniejący stan rzeczy, uzależniając coraz większe grupy ludzi od pomocy socjalnej. Gminne ośrodki pomocy społecznej są biurokratyczną administracją dystrybuującą pomoc osobom, które „mieszczą się w widełkach”. Pracownicy tych struktur w gminach nie podejmują żadnych działań mających na celu aktywizację swoich podopiecznych i docelowo wyprowadzenie ich z uzależnienia od pomocy społecznej. Efektem jest rosnący z roku na rok udział środków wydawanych na pomoc społeczną w budżetach gmin, a w wymiarze poszczególnych rodzin – groźne zjawisko „dziedziczenia biedy” i dziedziczenia statusu beneficjenta pomocy społecznej. Innowacją jest w tym projekcie dostarczenie pracownikom socjalnym powodu do wyjścia w teren, zainteresowania się przyczynami trudności życiowych podopiecznych i udzielenie im pomocy w wychodzeniu z biedy i marginalizacji społecznej. Aby to uczynić pracownicy socjalni mogą podjąć współpracę z lokalnymi liderami, którzy będą wspomagać rolników (merytorycznie i motywacyjnie) w zakładaniu i prowadzeniu gospodarstw ekologicznych, albo też sami pracownicy socjalni mogą wcielić się w rolę liderów.

Innowacyjność projektu polega również na **formie wsparcia** odbiorcy projektu, która nie ma charakteru doraźnego, jest natomiast nowatorską metodą wyprowadzania rolników z ubóstwa z wykorzystaniem lokalnych liderów znających swoje środowisko i mających autorytet w środowisku. Ta forma wsparcia w praktyce nie zużywa się i nie ulega jednorazowej konsumpcji, jak ma to miejsce przy formach wsparcia dostępnych w ramach gminnego systemu pomocy społecznej. Procedurę postępowania opisaną w Metodzie będzie można włączyć do arsenału środków interwencji w innych miejscach, wszędzie tam, gdzie pojawiają się problemy z materialną i społeczną marginalizacją rolników.

Metoda angażuje ludzi z różnych środowisk społecznych wsi: samorząd i gminne struktury pomocy społecznej, lokalnych liderów, rolników i ich rodziny oraz Ośrodki Doradztwa Rolniczego, co stanowi ważny **czynnik integracji lokalnej** i tworzy dobre warunki do **zjawiska synergii** dla skutecznego wcielania w życie metody, szczególnie, że adresowana jest ona do środowiska osób wycofanych z głównego nurtu życia społecznego, przez co mających skłonność do izolacji od pozostałych grup społeczności lokalnej. Zaangażowanie różnych ludzi w realizację Metody Aktywizacji jest też pewną gwarancją tego, że przy ewentualnych trudnościach i w sytuacjach zwątpienia czy zniechęcenia beneficjentów w procesie wychodzenia z ubóstwa, zróżnicowany skład osób (kontekst społeczny) świadków ich działań, będzie mógł udzielać pomocy, stymulować, wzmacniać motywacyjnie, co może przyczynić się do sukcesu.

Metoda oparta została o rozległą **wiedzę i doświadczenia** związane z interwencjami socjalnymi w ich psychologicznym aspekcie – szczególnie chodzi o zjawisko wzrostu zapału i narastania zwątpienia, zaangażowania i apatii ludzi, którzy muszą zmieniać swoje, często silnie zinternalizowane, nawyki działania. Lęki czy spadki motywacji u rolników podejmujących próbę stworzenia

dochodowego gospodarstwa ekologicznego zostały w Metodzie przewidziane i zabezpieczone zostały mechanizmy wychodzenia z takich kryzysów. W całym procesie rolnikom towarzyszą liderzy lokalni (pracownicy socjalni, radni, sołtysi, aktywiści lokalni, NGO's) przeszkoleni uprzednio i przygotowani do niestandardowego działania motywującego i podtrzymującego członków swoich grup w podjętym przedsięwzięciu.

Metoda jest innowacyjna ze względu na **charakter synergicznego działania** na rzecz likwidacji zjawiska marginalizacji społecznej i ekonomicznej rolników, gdyż angażuje różne czynniki w społeczności lokalnej do współdziałania na rzecz osób nieradzących sobie z własnymi problemami, ale też stwarza duże możliwości pozytywnych zmian o różnym charakterze (ekonomicznym, kulturowym, społecznym i środowiskowym) w całej społeczności lokalnej.

Walorem takiego rozwiązania jest fakt, że lokalni liderzy znają uwarunkowania środowiska przyrodniczego na terenie swoich gmin oraz znają ludzi, ich sytuację rodzinną i życiową, a doposażeni w specyficzne umiejętności **wnoszą impuls do zmian niejako od środka**, co może być pewną gwarancją sukcesu w procesie interwencji. Efekty te są już możliwe do zauważenia w trakcie realizacji pierwszego etapu projektu. Sam proces badawczy w czterech gminach zaangażował różne środowiska, spowodował dyskusję nad sprawami, które dotychczas nie były przedmiotem refleksji – np. czemu ma służyć pomoc społeczna i kiedy ona jest rzeczywiście skuteczna. Kieruje to uwagę samorządów, ośrodków pomocy społecznej czy lokalnych liderów na kwestię kosztów pomocy społecznej i przyszłości tego systemu w sytuacji dziedziczenia statusu klienta pomocy społecznej przez kolejne pokolenia rolników.

Pozytywne efekty tej Metody mają więc konkretny wymiar ekonomiczny – jej zastosowanie przyniesie poważne oszczędności w budżetach gminnych poprzez ograniczenie środków przeznaczanych na pomoc społeczną oraz przez budowanie nowej kultury rozwiązywania problemu marginalizacji coraz większych grup społecznych.

Finalnym produktem projektu jest Metoda Aktywizacji, powodująca poprawę dotychczasowej sytuacji życiowej i materialnej rolników dotkniętych ubóstwem i korzystających z pomocy społecznej. Metoda Aktywizacji wskazuje kolejne kroki pracy z lokalnymi liderami i dalej angażowania rolników w proces zmiany tradycyjnego gospodarstwa w ekologiczne.

Immanentnym elementem samej Metody Aktywizacji i narzędziem do jej zastosowania są trzy podręczniki adresowane do uczestników. Pierwsza część adresowana jest do instytucji pomocy społecznej (GOPS-ów) i prowadzących politykę społeczną w regionach (ROPS-y). Drugą część stanowi podręcznik wspomagający pracę liderów. Zaś trzecia część adresowana jest do rolników i zawiera praktyczne porady dotyczące zakładania i prowadzenia gospodarstwa ekologicznego. Podręczniki w fazie testowania zostaną przekazane w formie papierowej: Część I – 4 GOPS - om, 12 liderom, Część II - 4 GOPS - om, 12 liderom Część III - 4 GOPS - om, 12 liderom oraz 96 rolnikom. Podręczniki dla GOPS-ów zostaną przekazane ich kierownikom podczas bezpośrednich spotkań, podręczniki dla liderów zostaną im przekazane w trakcie pierwszych szkoleń, zaś rolnicy otrzymają podręczniki w trakcie pierwszych spotkań z liderami. W fazie upowszechniania i włączania do głównego nurtu:

Część I II III otrzyma ok. 180 użytkowników (GOPSy, Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej (ROPS), władze lokalne, pracownicy naukowci).

Kryteria doboru uczestników i użytkowników. Liderzy - pracownicy GOPS na liderów lokalnych rekrutują kandydatki/kandydatów, którzy są ludźmi cieszącymi się społecznym autorytetem, są chętni do bezinteresownych działań na rzecz środowiska lokalnego, mają pozytywne nastawienie i nie zrażają się chwilowymi trudnościami i niepowodzeniami. Rolę liderów mogą pełnić sami pracownicy socjalni w ramach misji aktywizacji swoich instytucji. Z kolei pracownicy socjalni znający problemy swoich podopiecznych oraz posiadane przez nich zasoby i możliwości, typują swoich klientów do objęcia wsparciem Metodą. Pracownicy socjalni ściśle współpracują z liderami lokalnymi w procesie rekrutacji rolników; w sytuacji kiedy to pracownik socjalny jest jednocześnie liderem, wobec rodziny podejmuje nową rolę – animatora i asystenta poprzez wykonywanie środowiskowej pracy socjalnej. Kryteria doboru uczestników to: posiadanie ziemi, korzystanie z pomocy społecznej (wszystkie formy) oraz według rekomendacji pracownika socjalnego - są aktywni, prowadzą normalne życie, nie nadużywają alkoholu, dobrze funkcjonują w życiu społecznym. Priorytetem będą w tej grupie rodziny, które dopiero pojawiły się w systemie świadczeń rodzinnych (systemie pomocy społecznej), posiadają niski status finansowy, korzystają nie w sposób ciągły tylko czasowy ze świadczeń pomocy społecznej, szczególnie zaś młode pokolenie rolników do 40 roku życia.

Warunkiem powodzenia testowanej Metody jest odpowiednie zmotywowanie gminnych służb socjalnych do wprowadzania nowych, niestandardowych form pracy z klientami pomocy społecznej i do zaangażowania się w proces wyprowadzania ich z uzależnienia od świadczeń socjalnych. Zadanie nie jest łatwe, gdyż wymaga przełamania trwałych nawyków i skłonności do biurokratycznego traktowania pracy socjalnej. Wydaje się jednak, że skutecznym stymulatorem wprowadzania zmian mogą być władze samorządowe gminy, którym siłą rzeczy zależy na racjonalizacji wydatków na pomoc społeczną oraz na skutecznym wyprowadzaniu mieszkańców gminy ze stanu marginalizacji.

Drugim warunkiem powodzenia jest skuteczne zmotywowanie samych rolników do podjęcia wysiłku zmiany swojego dotychczasowego życia i stagnacyjnych form gospodarowania. Zakładanie gospodarstwa ekologicznego wymaga sporego wysiłku, zwłaszcza w pierwszych dwóch latach. Nie bez znaczenia będzie również skłonność odbiorców do poznawania nowej wiedzy i

uczenia się nowych umiejętności przy nie do końca rozpoznanych rezultatach finansowych całego przedsięwzięcia. Jedną z najtrudniejszych rzeczy będzie zapewne zmiana sposobu postrzegania sukcesu całego przedsięwzięcia, gdyż trzeba będzie mierzyć go w kategoriach jakości produktu, a nie – jak dotychczas jego ilości, co w obliczu niestabilnego popytu na produkty ekologiczne może stanowić barierę psychologiczną. Ważnym ogniwem powodzenia przedsięwzięcia są liderzy. Ich znalezienie i rekrutacja do projektu to zadanie dla pracowników GOPS-u (niektórzy spośród nich mogą przyjąć na siebie tę rolę), albo administracji samorządowej. Muszą to być ludzie cieszący się społecznym autorytetem, chętni do działania i niezrażający się chwilowymi niepowodzeniami.

Opisana Metoda Aktywizacji jest – w kategoriach „nakład – rezultat” -per saldo **tańsza**, niż każda forma pomocy pasywnej. W sytuacji, gdy nawet tylko pewna część spośród aktywizowanych rolników odniesie sukces, wówczas nie tylko przestaną oni być klientami pomocy społecznej, ale też ten fakt będzie promieniował pozytywnie na innych członków zbiorowości, co może uruchomić procesy ozdrowieńcze w całym środowisku. Wartością dodaną Metody Aktywizacji jest wpływanie na zmianę hierarchii wartości w środowisku lokalnym gmin, gdzie zniechęcenie, marazm i bierność dominuje nad chęcią aktywnej walki o lepsze warunki życia na bazie posiadanych zasobów.

Wartością dodaną w stosunku do obecnej praktyki: będzie promocja rolnictwa ekologicznego wśród mieszkańców 4 gmin województwa świętokrzyskiego, współpraca nawiązana z krajowymi i zagranicznymi gospodarstwami ekologicznymi, propagowanie zdrowego i ekologicznego stylu życia poprzez podniesienie poziomu wiedzy i świadomości ekologicznej - wzrost jakości produkcji żywności poprzez zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych, kontakty i współpraca nawiązana z pracownikami naukowymi UJK.

Koszty realizacji metody w normalnych warunkach po fazie testowania są trudne do oszacowania, jednak nie powinny być nadmiernie duże w stosunku do korzyści, jakie może przynieść powodzenie metody, szczególnie w sferze racjonalizacji wydatków socjalnych oraz zmiany standardów pracy socjalnej. Sprowadzają się one do kosztów wizyt studyjnych w gospodarstwach ekologicznych w kraju i ewentualnie zagranicą³, kosztów przeszkolenia liderów oraz samych rolników. Posiadając przygotowane podręczniki do realizacji interwencji socjalnej proces wdrażania metody do momentu założenia gospodarstw przez rolników można przeprowadzić w ciągu 6 - 8 miesięcy.

Szacowany koszt i czas wdrażania wypracowanego produktu

W zależności od kondycji finansowej gminy, szkolenie w ramach pakietu umiejętności interpersonalnych, motywacyjnych i liderskich oraz metod pracy z osobami dorosłymi może być wykonane w formie zleconej usługi zewnętrznej lub bezpłatnie, przy zaangażowaniu lokalnego potencjału np. nauczycieli, wolontariuszy, pracowników PUP (doradców zawodowych, psychologów) lub planując takie koszty w innych projektach o charakterze aktywizująco-integracyjnych np. doskonałym wsparciem są projekty systemowe pomocy społecznej. Angażowanie w proces szkoleń różnych czynników społeczności lokalnej intensyfikuje działania i utwierdza zmiany (ekonomiczne, kulturowe, społeczne i środowiskowe), gdyż szeroko zakrojona współpraca ma charakter synergicznego działania w wymiarze innowacyjności Metody. Pakiet szkoleniowy 2 (EKO) z założenia może być bezpłatny, realizowany przez ekspertów Ośrodka Doradztwa Rolniczego (ODR). Innym pomysłem na przeprowadzenie pakietu 3 (Praktyka) jest konstruowanie scenariusza wizyt studyjnych w gospodarstwach ekologicznych, w zależności od tego, w jakich państwach gmina sytuuje swoją współpracę (partnerstwa), albo jakie wzorce funkcjonowania gospodarstw ekologicznych są najbardziej spójne z możliwościami środowiskowymi, jakie istnieją w danej gminie.

IV. PLAN DZIAŁAŃ W PROCESIE TESTOWANIA PRODUKTU FINALNEGO

Innowacyjna metoda wyprowadzania rolników ze stanu uzależnienia od pomocy społecznej będzie testowana na terenie 2 gmin powiatu sandomierskiego i 2 gmin powiatu koneckiego. W celu przeprowadzenia testu wyłonionych zostanie 96 rolników (z czego 63 kobiety i 33 mężczyzn) i 12 liderów (8 kobiet i 4 mężczyzn).

Testowanie metody aktywizacji sprowadzać się będzie do kilku następujących po sobie kroków:

1. AKCEPTACJA WDROŻENIA - TESTOWANIE MODELU AKTYWIZACJI PODOPIECZNYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW OŚRODKÓW OPIEKI SPOŁECZNEJ I POLITYKI SPOŁECZNEJ.

W pierwszej fazie testowania pracownicy GOPS-ów z gmin, w których realizowana jest innowacyjna metoda zostaną wyposażeni w podręczniki (3 części) opisujące metodę oraz zachęceni do zapoznania się z nimi i stosowania w praktyce. Pracownicy GOPS-ów z czterech gmin biorących udział w projekcie (średnio 4 os. z 1 gminy) zostaną zaproszeni do udziału w dwóch wizytach studyjnych w gospodarstwach ekologicznych na terenie województwa – III i IV kwartał 2012 r. W czasie wizyt będą im, w miarę potrzeby, dodatkowo udzielane informacje na temat szczegółów samej metody. W I i II kwartale 2013 r. na terenie obu

³ Można to zorganizować np. w postaci wymiany realizowanej w ramach partnerstwa gmin

powiatów biorących udział w projekcie zostaną zorganizowane przez ewaluatorów zewnętrznych dwa badania fokusowe (po jednym w każdym z powiatów), w których wezmą udział pracownicy ośrodków pomocy z obu gmin na terenie powiatu. W trakcie badania zostaną zebrane opinie uczestników o nowej metodzie działania i możliwości jej zastosowania w codziennej praktyce ośrodków, informacje o dostrzeganych korzyściach oraz możliwych przeszkodach jej zastosowaniu. Efektem badań będzie raport sporządzony przez moderatora i wykorzystany później do ostatniego etapu ewaluacji.

2. PRZYGOTOWANIE LIDERÓW LOKALNYCH – SZKOLENIE LOKALNYCH LIDERÓW.

W kontaktach z samorządem lokalnym oraz w kontaktach ze społecznościami lokalnymi wyłonionych zostanie 12 osób, które są w stanie podjąć się roli liderów w stosunku do grup rolników uczestniczących w projekcie. Liderami mogą zostać również pracownicy GOPS. Ze wszystkimi przeprowadzone zostanie spotkanie informacyjne ukazujące najważniejsze kwestie związane z Metodą Aktywizacji. Po tym spotkaniu odbędzie się rekrutacja rolników.

Grupa liderów będzie uczestniczyć (III i IV kwartał 2012 r.) w ramach Pakietu LIDER w pięciu 2-dniowych szkoleniach z zakresu umiejętności interpersonalnych, motywacyjnych i liderkich, metod pracy z osobami dorosłymi, następnie w szkoleniu w ramach Pakietu EKO (2x dwudniowe spotkania), a na koniec, w ramach Pakietu Praktyka (2x dwudniowe spotkania i 1x jednodniowe), w trakcie których odbędą się praktyczne warsztaty doskonalące u liderów umiejętności motywowania rolników do zakładania gospodarstw ekologicznych. Wówczas liderzy otrzymają również materiały szkoleniowe, prezentacje multimedialne i gotowe scenariusze spotkań, które będą mogli wykorzystać w trakcie prowadzenia swoich grup rolników. Dodatkowo liderzy będą uczestniczyć w 4-dniowej wizycie studyjnej w Szwecji, a w jej trakcie zapoznają się z metodologią zakładania i prowadzenia gospodarstw ekologicznych w Szwecji, jak również na Folkuniversitetet Uppsala skorzystają z warsztatów w zakresie kształcenia ludzi dorosłych i coachingu, w czym szwedzki partner ma olbrzymie doświadczenie – III kwartał 2012 r..

3. AKTYWIZACJA ROLNIKÓW – REKRUTACJA ROLNIKÓW.

Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej w Samborcu, Dwikozach, Słupi Koneckiej i Fałkowie wskażą rolników, którzy wg ich wiedzy spełniają kryteria uczestnictwa w projekcie, tj. posiadają własną ziemię i gospodarstwa, a równocześnie są klientami pomocy społecznej – IV kwartał 2012 r.

Po przeprowadzeniu indywidualnych rozmów z wybranymi klientami GOPS, liderzy inicjują spotkania kilkusobowych grup rolników znajdujących się w podobnej sytuacji życiowej i przedstawiają im propozycję pomocy w wychodzeniu z ubóstwa, pomocy merytorycznej – w obszarze ekologii i pomocy motywacyjnej, psychologicznej w trakcie całego procesu. Procedura Metody Aktywizacji nie określa jednoznacznie ilości spotkań grupowych. Biorąc pod uwagę, że ich celem jest pomoc rolnikowi w podjęciu niezależnej i trudnej decyzji o aktywacji, należy przyjąć, że jedno spotkanie może być niewystarczające. Ponieważ na spotkaniach inicjuje się proces grupowy, także z tego powodu liderzy lokalni wspólnie z grupą rolników decydują o ich zakończeniu bądź kontynuacji. Po spotkaniach, Od zainteresowanych rolników pracownicy socjalni – liderzy lokalni przyjmują podpisaną deklarację uczestnictwa w Metodzie. Od strony administracyjnej finalizuje to, a zarazem formalizuje proces rekrutacji rolników do nowej formy aktywizacji. Dla samych marginalizowanych rolników zawarty dokument jednoznacznie określa zobowiązanie do rozpoczęcia nowego, niestandardowego programu wsparcia w pokonywaniu trudności funkcjonalnych i ekonomicznych. Każdy lider rekrutuje ok. 8-10 rolników wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym: 12 liderów x 8 rolników = 96 osób

4. AKTYWIZACJA ROLNIKÓW - SPOTKANIA DLA ROLNIKÓW.

Każdy z liderów dobierze sobie z grupy rolników, którzy podpisali deklarację uczestnictwa, co najmniej 8-osobową grupę. Następnie odbędą co najmniej po 3 spotkania z grupami rolników zrekrutowanymi do uczestnictwa w projekcie – IV kwartał 2012 r. – I kwartał 2013 r.). W trakcie spotkań liderzy przekażą im m.in. wiedzę na temat możliwości zakładania i prowadzenia gospodarstw ekologicznych, a po podjęciu przez rolników decyzji o założeniu gospodarstwa ekologicznego, będą ich wspierać merytorycznie i psychologicznie przez cały okres testowania i zapewne w przyszłości.

5. AKTYWIZACJA ROLNIKÓW – WIZYTY STUDYJNE

W czasie trwania testu liderzy i rolnicy odbędą po 2 wizyty w gospodarstwach ekologicznych, gdzie zapoznają się z dobrymi praktykami w zakresie produkcji ekologicznej żywności (I i II kwartał 2013 r.). Liderzy będą dysponować materiałami szkoleniowymi, jak również podręcznikiem lidera wspomagającym ich w pełnieniu funkcji mentora wobec swoich grup. Dodatkowo najbardziej zmotywowani rolnicy będą uczestniczyć w 4-dniowej wizycie studyjnej w Szwecji, a w jej trakcie zapoznają się z metodologią zakładania i prowadzenia gospodarstw ekologicznych w Szwecji – II kwartał 2013 r.

6. EKO-INDYWIDUALNY PLAN DZIAŁANIA

Po uzyskaniu wiedzy w zakresie zakładania gospodarstw ekologicznych oraz odpowiednich motywacji do zmiany swojej sytuacji życiowej, rolnicy muszą przejąć inicjatywę w swoje ręce i podjąć działania na rzecz urzeczywistnienia podjętych zamiarów. Pierwszym etapem będzie przygotowanie **przez każdego** spośród tych, którzy podpisali deklarację uczestnictwa, koncepcji przekształcenia swojego gospodarstwa pod kątem wybranych upraw oraz planu działania na najbliższe dwa lata

odpowiadającego charakterowi założonych upraw w postaci EKO-Indywidualnego Planu Działania – II kwartał 2013 r. W tym czasie rolnicy powinni kontaktować się dodatkowo z ekspertami z ośrodków doradztwa rolniczego, a być może również ze stowarzyszeniami osób prowadzących gospodarstwa ekologiczne i wszechstronnie przygotowywać się do realizacji założonego planu. Do swojej dyspozycji będą mieć również poradnik rolnictwa ekologicznego (Część nr 3).

7. OCENA WDROŻENIA

Po zakończeniu działań aktywizujących i integracyjnych pracownik socjalny/lider lokalny we współpracy z kierownictwem GOPS i innymi podmiotami lokalnymi zaangażowanymi w proces dokonują oceny wdrożenia Metody Aktywizacji – II kwartał 2013 r. W tym czasie należy pozyskać informacje, czy w gospodarstwach domowych, którym udzielono wsparcia w ramach Metody nastąpiło złagodzenie czy też rozwiązanie zdiagnozowanych problemów.

Formy zebrania informacji:

- ankiety badające oczekiwania rolników (przeprowadzone przed rozpoczęciem działań)
- ankiety badające poziom zadowolenia (prowadzone w trakcie działań)
- ankiety badające poziom spełnionych oczekiwań (przeprowadzone po zakończeniu działań)

Zakres pozyskiwanych informacji:

- Osiągnięte korzyści systemowe (dla GOPS i władz samorządowych)
- Osiągnięte korzyści społeczne (dla mieszkańców gmin, indywidualnych gospodarstw rolników)

ZMIANY W STOSUNKU DO WNIOSKU

Zmiany wprowadzone w stosunku do treści wniosku polegają na tym, że wniosek niezbyt precyzyjnie przewidywał sposób testowania Metody Aktywizacji w instytucjach pomocy społecznej w gminach. Współpraca z ekspertami w pierwszym etapie realizacji projektu oraz współpraca z partnerem szwedzkim ukazała konieczność sprawdzenia w jakim stopniu innowacyjna metoda sprawdza się jako forma pracy socjalnej i w jakim stopniu wykazuje spójność ze standardowymi metodami pracy GOPS-ów oraz skuteczność (w ocenie pracowników socjalnych) w rozwiązywaniu problemów podopiecznych). Ocena ta zostanie przeprowadzona w jakościowych badaniach fokusowych przeprowadzonych po jednym w obu powiatach biorących udział w procesie testowania.

V. SPOSÓB SPRAWDZENIA, CZY INNOWACJA DZIAŁA

Na innowacyjną metodę aktywizacji rolników marginalizowanych ekonomicznie i społecznie składa się sekwencja różnorodnych działań o charakterze badawczym, szkoleniowym, wytwórczym, jak również szereg procesów mających niezwykle skomplikowany, a jednocześnie subtelny charakter ze względu na fakt, że dotyczą spraw, których ludzie przeważnie nie chcą ujawniać przed innymi – ubóstwa, zakłętego kręgu niemożności i bezradności. Przytaczane w tym dokumencie statystyki pokazują, że systematycznie powiększa się liczba mieszkańców wsi dotkniętych przez te zjawiska. W tej sytuacji nawet najmniejsza zmiana w pozytywnym kierunku dotycząca grup rolników, którzy nie radzą sobie z zaspokajaniem swoich podstawowych potrzeb, zmiana wywołana zastosowaniem tej metody powinna być uznana za sukces przedsięwzięcia i uprawniać do stosowania tej metody na szerszą skalę. Wymierne efekty Metody dadzą o sobie znać dopiero po ok. 2 latach – tyle bowiem co najmniej trwa proces zakładania gospodarstwa ekologicznego do momentu uzyskania pierwszych efektów ekonomicznych.

Obiektywny pomiar skuteczności Metody musi jednakże być dokonany w kilku obszarach na kilku poziomach. Przede wszystkim należy zbadać skuteczność wpływu metody na zmianę postaw rolników korzystających z pomocy społecznej, czego dowodem będą przejawy zainteresowania w postaci pełnego i aktywnego uczestnictwa rolników we wszystkich szkoleniach, obiektywne pomiary testem zmiany ich postaw wobec możliwości rozwiązania własnych problemów materialnych i życiowych, a następnie zainteresowania przejawiającego się w postaci nawiązania kontaktu z ekspertami ośrodków doradztwa rolniczego w celu uzyskania pomocy merytorycznej.

Metoda wykaże swoją skuteczność, jeśli uczestniczący w procesie rolnicy wskutek szkoleń i oddziaływania liderów wykażą się w obiektywnym pomiarze pozytywną samooceną swojej wiedzy i możliwości założenia gospodarstw ekologicznych, co zostanie dodatkowo potwierdzone stworzeniem przez nich EKO-Indywidualnych Planów Działania prowadzących do ucieśnienia tych możliwości. Ostatecznym dowodem na to, że metoda działa, będą deklaracje rolników o zamiarze założenia gospodarstwa ekologicznego (w projekcie założono minimum 8 takich deklaracji). Ten ostatni efekt jest do sprawdzenia w trakcie trwania projektu. Wydaje się jednak, że najbardziej interesujący etap testowania będzie się odbywał w czasie późniejszym, kiedy projekt zakończy się w sensie formalnym jednak w sensie faktycznym będzie ucieśniany poprzez rolników, którzy będą prowadzili gospodarstwa ekologiczne i to one będą stanowiły główne źródło utrzymania dla nich i ich rodzin.

Metoda wykaże skuteczność jeśli grupa 12 liderów (w każdej gminie po 3 liderów) odbędzie wszystkie przewidziane programem szkolenia i wizyty studyjne, a następnie zdobytą wiedzę przekaże w skuteczny sposób w trakcie spotkań ze swoimi grupami

podopiecznych. Jako mierzalny efekt zmian posłuży pomiar u liderów samooceny kluczowych kompetencji do pełnienia roli lidera zmian (mentora) wobec grup rolników pragnących wyjść z ubóstwa i marginalizacji.

Projekt wdrażania nowej Metody Aktywizacji będzie można uznać za sukces, jeśli zostanie uznany za realistyczny i pozytywnie oceniony przez pracowników Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej w czterech gminach i ROPS w trakcie trwania focusów ewaluacyjnych. Jednak największym sukcesem całego przedsięwzięcia będzie sytuacja, kiedy pomoc społeczna w gminach zacznie go wykorzystywać jako standardowe działanie wobec klientów pomocy społecznej posiadających własne gospodarstwa rolne, a wśród pracowników socjalnych pojawią się aktywni liderzy wspomagający grupy rolników w procesie wychodzenia z ubóstwa. Dalekosiężnym sukcesem będzie sytuacja, kiedy samorządy gminne włączą tę metodę aktywizacji jako jeden z instrumentów strategii rozwiązywania problemów socjalnych w gminie. Metoda okaże się skuteczna na poziomie testowania, jeśli w badaniach ewaluacyjnych przedstawiciele władz lokalnych z czterech gmin biorących udział w projekcie zostanie potwierdzone zainteresowanie Metodą, potwierdzone realne możliwości jej wykorzystania w danych warunkach oraz skłonność władz gminnych do współdziałania w wykorzystywaniu jej jako instrumentu pracy socjalnej w gminie. Idealnym stanem rzeczy będzie sytuacja, gdy na terenie różnych gmin będą się tworzyć specjalistyczne grupy producentów żywności ekologicznej, a gmina zaoszczędzone na pomocy społecznej pieniądze przeznaczy na pomoc w organizowaniu dystrybucji ekologicznej żywności i promowanie zdrowego odżywiania.

EWALUACJA. W trakcie trwania etapu testowania metody będzie prowadzony monitoring przebiegu (ewaluacja wewnętrzna) oraz ewaluacja zewnętrzna (ilościowa i jakościowa) całego procesu w kategoriach trafności, efektywności, skuteczności i użyteczności. Na każdym z etapów będą gromadzone przez zespół projektowy informacje i dokumenty z przebiegu procesu oraz przez eksperta zewnętrznego dla celów ewaluacji zewnętrznej. Będą to notatki z obserwacji oraz przygotowane na różne okoliczności ankiety do wypełniania przez uczestników (liderów, rolników). Wewnętrzna ewaluacja cyklu szkoleń zostanie przeprowadzona zarówno z 12 liderami (za pomocą kwestionariuszowych wywiadów indywidualnych), jak i z 96 rolnikami (standaryzowane kwestionariusze pomiaru zmiany postaw) przed i po przeprowadzeniu szkoleń i wizyt studyjnych. Ewaluacja testowanej metody wśród służb socjalnych w gminach objętych projektem zostanie przeprowadzona w postaci 2 moderowanych dyskusji fokusowych (po jednej w każdym powiecie), w których wezmą udział pracownicy socjalni oraz przedstawiciele administracji gminnej z danego terenu. Prawidłowość i kompletność wypełniania ankiet oraz prawidłowość przebiegu badań fokusowych będzie na bieżąco kontrolowana przez członka zespołu projektowego ds. spotkań i badań. Nad prawidłowością przebiegu procesu testowania w zakresie terminów, dokładności i gromadzonej dokumentacji pomiarów wyników będzie czuwać kierownik projektu. Wszelkie odchylenia od planowanych terminów i zmiany w planie działania spowodowane specyfiką środowiska użytkowników metody będą na bieżąco analizowane oraz wykorzystywane do korekty i ulepszenia testowanej metody. Zgromadzone materiały posłużą ewaluatorowi zewnętrznemu do sporządzenia raportu ewaluacyjnego.

Zewnętrzna ewaluacja projektu zostanie przeprowadzona przez socjologa wyłonionego zgodnie z zasadami realizacji projektów w ramach POKL, posiadającego wysokie kwalifikacje i co najmniej 3 letnie doświadczenie w prowadzeniu podobnych działań. Ewaluator będzie gromadził informacje o przebiegu procesu testowania metody i na bieżąco analizował i korygował instrumenty w niej stosowane. Całość tych doświadczeń z okresu testowania oraz efekty przeprowadzonych badań ewaluacyjnych wśród różnych uczestników będzie przedmiotem analiz zespołu projektowego wraz z ekspertami, czego efektem będzie ewentualna korekta narzędzi do upowszechniania Metody – publikacji złożonej z trzech części adresowanych do: instytucji pomocy i polityki społecznej, liderów i do rolników.

VI. STRATEGIA UPOWSZECHNIANIA

Celem działań upowszechniających metodę aktywizacji jest przekazanie do określonych adresatów informacji merytorycznych na temat produktu, wypracowywanych w projekcie dobrych praktyk i rezultatów innych niż produkt oraz zachęta do szerszego stosowania zwalidowanych produktów finalnych. W niniejszym projekcie celem upowszechniania jest doprowadzenie do sytuacji, aby testowana metoda wyprowadzania rolników indywidualnych ze stanu marginalizacji ekonomicznej i społecznej stanowiącej poważny problem w wielu gminach wiejskich, stała się jednym z narzędzi stosowanych przez instytucje samorządowe w ramach prowadzonych interwencji środowiskowych na terenie województwa. Rozszerzanie się zjawiska ubóstwa wśród coraz większych rzesz rolników sprawia, że konieczna jest dywersyfikacja metod i narzędzi stosowanych do rozwiązywania tych problemów na terenach wiejskich.

Metoda warta jest upowszechnienia ze względu na fakt, iż zakłada w swoich podstawach wykorzystanie posiadanych przez rolników zasobów w postaci ziemi i gospodarstw rolnych do budowania potencjału zaspokajania potrzeb rodzin zmarginalizowanych. Upowszechnienie tej metody przyniosłoby korzyść tym społecznościom, w których zjawisko marginalizacji rolników zaczyna przeważać nad normalnym sposobem gospodarowania, co prowadzi do szerzenia się i utrwalania się niekorzystnych strategii przystosowawczych, bierności i apatii. Metoda wczesnej interwencji socjalnej ma tę zaletę, że nawet jeśliby niektórym ze

stosujących ją rolników nie udało się uczynić z własnego gospodarstwa dochodowego przedsiębiorstwa produkującego zdrową żywność to i tak **wartością dodaną** będzie fakt, iż rodziny rolników będą wykorzystywały produkowaną przez siebie zdrową żywność dla swoich potrzeb żywieniowych.

Użytkownikami działań upowszechniających metodę aktywizacji będą zatem docelowo gminy wiejskie w regionie, a dokładnie instytucje pomocy społecznej funkcjonujące na ich terenie i pracujące na rzecz środowisk zmarginalizowanych na wsi. Interesariuszami tej metody są gminne ośrodki pomocy społecznej, ale także regionalny ośrodek prowadzący politykę społeczną.

Wstępna strategia upowszechniania Metody zakłada bezpośrednie dotarcie z informacjami do 102 gmin regionu świętokrzyskiego – III kwartał 2013 r. Strategia zostanie dopracowana w szczegółach po walidacji projektu. Na obecnym etapie zakłada ona następujące działania służące jej **upowszechnianiu** (szerzeniu merytorycznych informacji na temat metody):

- w czasie testowania metody aktywizacji powstanie reportaż telewizyjny ukazujący najważniejsze elementy składowe metody oraz doświadczenia uczestników procesu testowania, który zostanie opublikowany na płytach DVD (800 sztuk);
- w mediach regionalnych opublikowane zostaną szczegółowe informacje na temat metody aktywizacji rolników w postaci 8 artykułów w prasie regionalnej i 8 audycji radiowych oraz 4 artykułów w prasie branżowej (związanej z rolnictwem oraz z polityką społeczną);
- zorganizowane zostanie spotkanie informacyjne dla władz gmin wiejskich (wójtów, burmistrzów, starostów powiatów ziemskich), w czasie którego uczestnicy otrzymają produkt finalny w postaci podręczników przystosowanych do bezpośredniego wykorzystania ;
- zorganizowane zostanie spotkanie informacyjne dla sekretarzy gmin województwa świętokrzyskiego, w czasie którego uczestnicy otrzymają produkt finalny w postaci podręczników przystosowanych do bezpośredniego wykorzystania ;
- zorganizowane zostanie spotkanie informacyjne dla osób zajmujących się w gminach polityką społeczną, w czasie którego uczestnicy otrzymają przystosowany do bezpośredniego wykorzystania produkt finalny w postaci podręczników;

Zakłada się również następujące działania służące **wdrażaniu metody**:

- po etapie testowania i korekty produktu finalnego pod kątem doświadczeń nabytych w czasie testowania, zostanie opublikowane 800 kompletów podręczników opisujących metodę przystosowanych do bezpośredniego wykorzystania;
- upowszechnianie ponadregionalne polegać będzie na dotarciu z informacją i materiałami do wszystkich regionalnych ośrodków polityki społecznej w czasie ogólnopolskiego spotkania zorganizowanego w Warszawie przez Biuro Zarządu Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej, na które dyrektorzy regionalnych struktur fundacji zaproszą i przywiozą ze sobą przedstawiciela ROPS-u w swoim regionie. Również uczestnicy tego spotkania zostaną wyposażeni w publikacje opisujące metodę oraz DVD z reportażem;
- rekomendacje wynikające z testowania metody zostaną dostarczone do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej i Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi jako postulat do wprowadzenia rozwiązań systemowych w pomocy społecznej na wsi, jak również do Obserwatorium Integracji Społecznej.
- jako formę wsparcia procesu upowszechniania, a następnie wdrażania do głównego nurtu polityki, informacje o istocie nowej Metody zostaną przekazane wszystkim posłom i senatorom regionu świętokrzyskiego (w postaci płyt DVD), zaś drogą mailową do posłów Rzeczypospolitej Polskiej działających w Komisjach: Polityki Społecznej i Rodziny, Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej.
- zostanie zorganizowana konferencja podsumowująca projekt dla ok. 100 osób, w czasie której przedstawione zostaną doświadczenia i osiągnięcia projektu zaprezentowane przez uczestników i ekspertów towarzyszących projektowi od początku. Na konferencję zostaną zaproszone regionalne władze państwowe (wojewoda), samorządowe (marszałek) i lokalne (powiatowe i gminne) albo ich przedstawiciele nadzorujący struktury polityki i pomocy społecznej.
- kanałem upowszechniania informacji o metodzie oraz jej wdrażania będzie - przez cały czas trwania testowania i po tym czasie – podstrona WWW dedykowana projektowi.
- zaangażowanie Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego w proces włączania do głównego nurtu polityki poprzez informowanie o Metodzie m.in. na spotkaniach, seminariach.

VII. STRATEGIA WŁĄCZANIA DO GŁÓWNEGO NURTU POLITYKI

Metoda opracowana została z zamiarem wprowadzenia do życia społecznego skutecznego sposobu ograniczania zjawiska marginalizacji społecznej i ekonomicznej rolników indywidualnych mających problemy z utrzymaniem siebie i swoich rodzin z pracy we własnych gospodarstwach rolnych. Ze względu na stwierdzony w badaniach GUS fakt rozszerzania się zjawiska pauperyzacji rolników prowadzących małe i średnie gospodarstwa, szczególnie w województwach tzw. ściany wschodniej, twórcy projektu mają ambicje, aby metoda znalazła zastosowanie we wszystkich środowiskach dotkniętych przez te niekorzystne procesy.

W ramach mainstreamingu horyzontalnego specyfika innowacyjnej metody będzie przekazywana osobom i instytucjom w środowisku lokalnym i regionie zajmującym się problemami podobnymi do tych, które zostały zidentyfikowane w projekcie (opisane powyżej działania upowszechniające w regionie).

W ramach mainstreamingu wertykalnego twórcy metody zainicjują zmiany o charakterze administracyjnym, politycznym, legislacyjnym, systemowym. Będzie to wymagało zaangażowania osób z wielu środowisk, w tym decydentów różnego szczebla w celu przekonania ich do włączenia produktów projektu do systemu współtworzącego główny nurt polityki. W tym kontekście szczególnym celem projektu jest ukazanie polskim władzom szczebla centralnego oraz oczywiście regionalnego i lokalnego skutków dysfunkcyjnego systemu pomocy społecznej, który mimo iż pochłania coraz większe środki z budżetu państwa, budżetów samorządowych i środki gromadzone przez organizacje pozarządowe, w zasadzie nie rozwiązuje problemu, a nawet pogłębia zjawisko poprzez utrwalanie uzależnienia klientów pomocy społecznej od systemu.

Ambicją twórców projektu jest ukazanie możliwości zmian w systemie pomocy społecznej na najniższym lokalnym poziomie gmin wiejskich i zaprezentowanie gotowej metody przełamywania skostniałego, biurokratycznego systemu GOPS-ów, którego skuteczność albo nie jest zupełnie ewaluowana, albo jest oceniana wyłącznie w kategoriach ilościowych – ale wyłącznie w postaci kwot wydatkowanych na pomoc rolnikom, a nie w kategoriach skuteczności, liczonej w postaci zmniejszania się populacji osób wymagających interwencji socjalnej. Zatem interesariuszami w procesie włączania do głównego nurtu polityki są władze rządowe i samorządowe wszystkich szczebli decydujące o kształcie polityki społecznej w podległych sobie strukturach (16 województw, 314 powiatów ziemskich oraz 2479 gmin). Strategia włączania do głównego nurtu polityki zakłada, iż po szerokiej akcji informacyjnej wskazanej w poprzednim punkcie, decydenci polityki społecznej na szczeblu centralnym (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej i Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi) oraz na różnych szczeblach poniżej uznają jej skuteczność i wpiszą ją do arsenału instrumentów działania stosowanych w obszarze. Najbardziej pożądanym efektem włączania do głównego nurtu polityki będzie zaangażowanie się MPiPS i MRiRW w jej medialne propagowanie oraz powiązanie poziomu finansowania pomocy socjalnej dla podległych struktur od sukcesów w stosowaniu Metody Aktywizacji. Zainicjowane zostanie spotkanie z posłem z województwa świętokrzyskiego w celu zaprezentowania Metody Aktywizacji i uzyskania wsparcia w dalszym jej upowszechnianiu.

W tych okolicznościach bardzo trudno jest określić liczbę potencjalnych użytkowników projektu w procesie upowszechniania oraz wprowadzania do głównego nurtu polityki, gdyż udostępniane materiały (produkt finalny) będzie mógł być multiplikowany przez struktury władzy państwowej i samorządowej. Opis projektu, oraz jego produkty będą po zakończeniu testowania dostępne na stronach internetowych świętokrzyskiego Centrum Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej.

VIII. KAMIEŃ MIŁOWE II ETAPU PROJEKTU

Drugi etap projektu jest niezwykle bogaty w wydarzenia i działania, toteż zarządzanie projektem wymaga stworzenia swoistej nakładki uogólniającej i wskazującej najważniejsze punkty procesu – kamienie milowe.

Z punktu widzenia realizatorów projektu jako kamienie milowe tego etapu należy wskazać:

1. Przygotowanie liderów do pracy z rolnikami, tj. moment, kiedy zakończą się szkolenia mające wyposażyć liderów w wiedzę i umiejętności prowadzenia mentoringu dla rolników – klientów pomocy społecznej oraz zakończą się wizyty studyjne w gospodarstwach ekologicznych w Polsce i u partnera projektu w Szwecji – koniec maja 2013 r.
2. Przeprowadzenie spotkań szkoleniowo-motywacyjnych prowadzonych przez liderów z rolnikami oraz wizyt studyjnych w gospodarstwach ekologicznych oraz deklaracje od rolników dotyczące rozpoczęcia procesu zakładania .przez nich gospodarstw ekologicznych – koniec maja 2013 r.
3. Zakończenie procesu upowszechniania metody i włączenia jej do głównego nurtu polityki - koniec września 2013 r.

IX. ANALIZA RYZYKA

Jak każdy proces, na który składają się liczne elementy i w którym uczestniczy wiele osób i instytucji, również proces testowania, upowszechniania i włączania do głównego nurtu polityki innowacyjnej metody wczesnej interwencji socjalnej i wzmocnienia oferty instytucjonalnej dla wspomagania procesu wyprowadzania rolników ze stanu marginalizacji społecznej i ekonomicznej jest obciążony różnego typu zagrożeniami. Poniżej zostanie przeprowadzona analiza ryzyka wystąpienia poszczególnych zagrożeń oraz wskazane zostaną sposoby unikania tych zagrożeń, albo ich możliwych rozwiązań.

Poziom zagrożenia realizacji projektu dotyczącego wymienionych w tabeli ryzyk będzie na bieżąco kontrolowany przez personel projektu. Symptomy zagrożenia będą natychmiast identyfikowane, gdy tylko się pojawią. Wskaźnikami ryzyka w poszczególnych kwestiach będą:

Ad. 1. Wskaźnik zagrożenia - Sytuacja, gdy nie odbędzie się umówione spotkanie lidera z rolnikami z jego grupy.

Przed takim ryzykiem chronić powinno wcześniejsze zbadanie lidera pod kątem jego zobowiązań i aktywności i ocena czy jest w stanie podołać zadaniu.

Środkiem zaradczym będzie rozmowa z liderem i wyjaśnienie problemu, ewentualnie pomoc w zorganizowaniu (umówieniu) spotkań w dogodnym czasie.

Ad.2. Wskaźnik zagrożenia – sytuacja, gdy po pierwszych spotkaniach liderów z rolnikami większość ocen ewaluacyjnych będzie negatywna.

Środkiem zaradczym będzie pomoc zewnętrzna dla lidera w postaci uczestnictwa osoby mającej doświadczenie w prowadzeniu warsztatów, która wskaże jakie błędy popełnia lider.

Ad.3. Wskaźnik zagrożenia – niechęć do podjęcia ryzyka ukazująca się w ankietach ewaluacyjnych po spotkaniach z rolnikami, niska motywacja do zmian

Środkiem zaradczym będzie dostarczanie argumentów w postaci sukcesów innych rolników w tworzeniu i prowadzeniu gospodarstw ekologicznych.

Ad.4. Wskaźnik zagrożenia – wskaźnikiem będą niechętnie projektowi postawy pracowników socjalnych i niepodjęcie przez nich żadnych działań na rzecz włączania służb do realizacji projektu

Środkiem zaradczym będzie pokazanie władzom gminy wszystkich korzyści (ekonomicznych, społecznych i kulturowych) będących efektem wdrożenia MA. Szczególnie skuteczne powinny okazać się argumenty ekonomiczne w postaci oszczędności środków na pomoc społeczną.

Ad.5. Wskaźnik zagrożenia – brak reakcji ze strony stosownych ministerstw, posłów i senatorów, brak reakcji ze strony ROPS-u

Środkiem zaradczym będzie stałe przypominanie osobom mającym możliwość wpływu na przebieg spraw politycznych na poziomie centralnym (bezkosztowe – drogą mailową) o konieczności propagowania MA oraz wdrożenia jej do głównego nurtu polityki

Ad.6. Wskaźnik zagrożenia – rezygnowanie przez GOPS-y z podejmowania trudu wdrażania metody uzasadniane brakiem środków na realizację

Środkiem zaradczym będzie poszukiwanie innych źródeł finansowania np. ze środków wygospodarowanych przez samorząd.

Zagrożenie	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Wpływ na realizację projektu	Wskaźnik istotności zagrożenia dla projektu Iloczyn kol. 2x3	Sposoby ograniczenia / usunięcia ryzyka
Ryzyko niewłaściwego doboru liderów do projektu, np. dobór osób, które nie będą w stanie poradzić sobie z zadaniem prowadzenia bieżącego coachingu z grupą rolników ze względów czasowych (osoby mające różne pochlaniające czas formy aktywności)	1	2	2	Ograniczeniem tego ryzyka będzie dokładne sprawdzanie form aktywności prowadzonych przez osoby, które zostaną wskazane do funkcji liderów i skonfrontowanie ich z wymogami projektu. W sytuacji, gdyby takie ograniczenia czasowe pojawiły się w trakcie testowania w sposób niemożliwy do przewidzenia, zespół projektowy wspomógł lidera/ów w organizacji i zaplanowaniu czasu tak, aby terminy wyznaczone w projekcie nie były przekroczone
Ryzyko tego, że liderzy nie będą sobie w stanie poradzić z przekonaniem rolników do zmiany dotychczasowego sposobu życia i pracy w swoich gospodarstwach – będą mało przekonujący	1	2	2	Niewielkie jest prawdopodobieństwo, aby po tak intensywnych szkoleniach i wizytach studyjnych oraz wyposażeniu w materiały dydaktyczne liderzy nie byli w stanie wykorzystać skutecznej zdobytej wiedzy i umiejętności. Gdyby się jednak tak zdarzyło, sygnał o trudnościach pojawi się natychmiast u członków zespołu projektowego, który udzieli pomocy liderowi, wysyłając eksperta do pomocy w rozwiązaniu problemu
Ryzyko, że rolnicy będą się bali nowych wyzwań podczas zakładania gospodarstw ekologicznych przy nieznanym efekcie finansowym przedsięwzięcia	3	2	6	Lęk przed nowymi sytuacjami, w które wchodzimy jest naturalnym stanem u człowieka. Stany lękowe, niechęć do ryzyka mogą pojawić się również u rolników – beneficjentów projektu. Lęk i niechęć do wysiłku mogą paraliżować wszelkie przedsięwzięcia. W tym wypadku zostaną podjęte kroki wyprzedzające w postaci całego pakietu argumentów w które zostaną wyposażeni liderzy zanim przystąpią do spotkań z rolnikami. Upředzając zdefiniują oni stany emocjonalne, które mogą pojawić się u rolników i pokażą im argumenty na rzecz podjęcia ryzyka i korzyści z tego płynących. Rolnicy, którzy podejmą kroki w kierunku wyjścia ze swojego statusu klienta pomocy społecznej zostaną „obudowani” wsparciem instytucjonalnym w środowisku lokalnym (samorząd, GOPS, sołtysi), jak również kompetentnym wsparciem ekspertów ośrodków doradztwa rolniczego. Realne przykłady gospodarstw ekologicznych oglądane w trakcie wizyt studyjnych powinny dopełnić całości i wyposażać rolników w informacje o dobrych praktykach w tym obszarze i finansowych korzyściach z tego płynących.
Ryzyko, że pracownicy socjalni w gminach nie zechcą zmienić swoich nawyków działania, podjąć wyzwania innej pracy w terenie, towarzyszenia podopiecznym i liderom w procesie wychodzenia ze stanu uzależnienia od pomocy socjalnej	2	2	4	Struktury biurokratyczne, a do takich należy z pewnością administracja samorządowa nie są wyposażone w mechanizmy autonaprawcze. Również zewnętrzne impulsy naprawcze przyjmują z niechęcią. Ograniczeniem ryzyka takiej reakcji ze strony służb socjalnych jest możliwość użycia władz samorządowych (przełożonych w strukturze administracji gminnej) do zobligowania podległych sobie pracowników do zmiany dotychczasowego podejścia do pracy socjalnej w terenie. Władze samorządowe w gminach mają wiele powodów, aby takie działania podjąć, ale najważniejszym spośród nich są finanse gminy, które w znacznej mierze obciążone są przez pomoc socjalną. Inne powody były wskazywane w strategii powyżej.
Ryzyko, że proces upowszechniania i włączania metody do głównego nurtu polityki utknie na poziomie struktur administracji rządowej i samorządowej szczebla regionalnego	3	1	3	Ten typ ryzyka jest bardzo trudno ograniczyć, ponieważ doświadczenie wskazuje, że wiele cennych inicjatyw usprawniających mechanizmy życia społecznego kończyło swój żywot w biurkach decydentów. Jedynym sposobem ograniczenia tego ryzyka jest rozpowszechnianie w mediach informacji o tym, że pozytywnie przetestowana metoda została przekazana do powszechnego wdrożenia decydentom, informowanie o finansowych, społecznych i kulturowych korzyściach, jakie mogą wyniknąć z jej wdrożenia w życie, a tym samym wzmacnianie zainteresowania społecznego i medialnej presji na skuteczne wdrożenie do głównego nurtu polityki.
Ryzyko, że samorządy gminne i podległe im struktury pomocy społecznej nie będą w stanie kontynuować wdrażania metody bez wsparcia środków unijnych	2	3	6	Istnieje takie ryzyko, ale można je łatwo wyeliminować, jeżeli ustawowo bądź w postaci rozporządzenia MIPS zostanie inaczej zdefiniowany sposób finansowania środków na pomoc społeczną w gminach uzależniający ich wielkość od faktu stosowania aktywnych metod wyprowadzania ludzi z ubóstwa. Jednak w każdym przypadku w interesie gmin leży dofinansowanie tej metody, gdyż rozwiązuje ona problem w sposób skuteczny i posiada liczne pozytywne konsekwencje ekonomiczne, społeczne i kulturowe jako wartość dodaną

Załączniki

1. *Wstępna wersja produktu finalnego*
2. *Raport z badań socjologicznych – badania ilościowe*
3. *Raport z badań socjologicznych – badania jakościowe*
4. *Raport z badań socjologicznych – zbiorczy (badania ilościowe+jakościowe)*
5. *Ankieta oceniająca przydatność podręczników do wdrażania Metody Aktywizacji – GOPS, ROPS.*
6. *Ankieta oceniająca przydatność podręczników do wdrażania Metody Aktywizacji – liderzy.*
7. *Ankieta oceniająca przydatność podręczników do wdrażania Metody Aktywizacji – rolnicy.*
8. *Arkusz obserwacyjny członka zespołu projektowego realizowany w trakcie wizyt w gospodarstwach ekologicznych w Szwecji i w Polsce.*
9. *Arkusz obserwacyjny członka zespołu projektowego realizowany podczas szkoleń i warsztatów.*
10. *Test informacji zdobytych w trakcie uczestniczenia w wizycie studyjnej.*
11. *Test wiedzy i umiejętności zdobytych w trakcie uczestniczenia w warsztatach.*
12. *Skala samooceny SES M. Rosenberga.*

.....
Agnieszka Migoń
Dyrektor Świętokrzyskiego Centrum
Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej